

การพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุข
ในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
Youth Development to Citizenship to Enhance Peace in
Wiang Subdistrict, Chiang Kham District, Phayao Province

พระครูอภิวัดถนากิต อภิวัดถนากิต (ธิตะยา)¹, พระเมธีวชิรคุณ² และ สหัทธยา วิเศษ³
Phrakruaphiwatthanakit Apiwattano (Thitaya)¹, PhraMetheeWachirakhun² and
Sahathaya Wises³

Received: 10 July 2024; Revised: 28 November 2024; Accepted: 01 December 2024

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสถานการณ์ปัญหาของเยาวชน 2. ศึกษารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุข 3. ศึกษาการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อสันติสุขตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์แบบเชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน แกนนำเยาวชน หน่วยงานภาครัฐและนักวิชาการ จำนวน 25 รูปหรือคน โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง วิเคราะห์ข้อมูลแบบอุปนัยใช้วิธีตีความจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล

ผลการวิจัยพบว่า 1. สถานการณ์ปัญหาของเยาวชนในตำบลเวียง พบปัญหาสำคัญในกลุ่มเยาวชน ได้แก่ ปัญหาการใช้ยาเสพติด ปัญหาด้านครอบครัว เช่น การหย่าร้างและความขัดแย้งในครอบครัว ปัญหาสุขภาพทางจิต เช่น ภาวะซึมเศร้าและพฤติกรรมทางเพศก่อนอันควร ปัญหาการใช้สารเสพติด ปัญหาการใช้เทคโนโลยีและสื่อสังคมออนไลน์ที่ไม่เหมาะสม 2. รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุข ประกอบด้วย 1) กิจกรรมด้านเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมร่วมกับคนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดปฏิบัติด้วยตนเอง 2) กิจกรรมด้านการส่งเสริมกระบวนการคิดและการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง เพื่อให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมาย วางแผนงาน ลงมือปฏิบัติ และเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย 3) กิจกรรมด้านการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่ดี โดยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนผ่านการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น 3. การพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อสันติสุขโดย

^{1 2 3} คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตพะเยา; Faculty of Social Sciences Mahachulalongkornrajavidyalaya University Phayao Campus
Corresponding Author, E-mail: 6510204003@mcu.ac.th

การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 พบว่า กิจกรรมที่เยาวชนมีส่วนร่วมช่วยทำให้รู้จักเหตุและผลของสิ่งที่กระทำอยู่ รู้หน้าที่มีความรับผิดชอบ รู้จักบริหารเวลา รู้ข้อปฏิบัติร่วมกันและเรียนรู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลด้วยการพิจารณาจากเหตุและผล เป็นการสอดแทรกหลักคุณธรรมและจริยธรรมในลักษณะอาศัยซึ่งกันและกัน ช่วยกล่อมเกลาและพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อสันติสุขได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำสำคัญ: การพัฒนาเยาวชน; ความเป็นพลเมือง; สันติสุข

Abstract

This article aims to: (1) examine the issues faced by youth, (2) explore appropriate activities for developing youth into responsible citizens to promote peace, and (3) study the development of youth as citizens for peace based on the principles of the Seven Sappurisa-dhammas (Seven Qualities of a Good Person) in Wiang Subdistrict, Chiang Kham District, Phayao Province. The research employs a qualitative approach, using in-depth interviews with 25 key informants, including monks, community leaders, youth leaders, government officials, and academics, selected through purposive sampling. The research tool is a structured interview guide, and data were analyzed inductively through interpretive methods based on insights from the informants.

The research findings revealed the following: 1) Youth Problems in Wiang Subdistrict: Key issues among the youth included drug abuse, family-related problems such as divorce and family conflicts, mental health issues like depression, premature sexual behavior, inappropriate use of technology and social media, and substance abuse. 2) Appropriate Activities for Youth Development Towards Citizenship for Peacebuilding, These activities comprised: 1. Youth Participation Activities: These aimed to encourage youth engagement with community members, government agencies, and local administrative organizations, fostering hands-on experiences. 2. Activities Promoting Critical Thinking and Citizenship Learning: These involved youth participation in goal-setting, planning, implementing actions, and learning from diverse resources. 3. Activities Developing Positive Traits: These emphasized instilling moral and ethical values through activities related to religion and local wisdom. 3) Youth Development Towards Citizenship for Peace Using the Seven Sappurisa Principles: Activities involving youth participation helped them understand the rationale behind their actions, develop a sense of responsibility, manage time effectively, follow shared practices, and learn to appreciate individual

differences based on reason and analysis. This integration of moral and ethical principles fostered interdependence, effectively nurturing youth development into responsible citizens contributing to peacebuilding.

Keywords: Youth Development; Citizenship; Peace

บทนำ

การพัฒนาประเทศให้เจริญก้าวหน้า มีรากฐานสำคัญมาจากการพัฒนาคุณภาพคนให้เป็นคนดี เก่งและมีความสุข ดังนั้นจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพคนในทุกมิติอย่างสมดุล ทั้งจิตใจ ร่างกาย ความรู้และทักษะความสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนาคนให้มีคุณธรรมนำความรู้ เกิดภูมิคุ้มกัน โดยมุ่งเตรียมเด็กและเยาวชนทั้งด้านจิตใจ ทักษะชีวิตและความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต ประเทศไทยได้มีการจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ตามบทบัญญัติในพระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ พ.ศ. 2550 โดยมีเป้าหมายหลัก ให้เด็กและเยาวชนมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต มีความแข็งแรงทางร่างกายและจิตใจมีคุณธรรม จริยธรรม มีสำนึกความเป็นพลเมือง กล้าคิดและแสดงออกอย่างสร้างสรรค์ตามวิถีประชาธิปไตย และมีความสุข ซึ่งมีคณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ และคณะกรรมการพัฒนา นโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนเป็นกลไกหลักในการสนับสนุนและประสานให้เกิดการขับเคลื่อนนโยบายและแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน รวมทั้งติดตามประเมินผลร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ, 2561) จากบริบทสภาพสังคมที่มีความเป็นพลวัต และสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ควรกระตุ้นให้เยาวชนมีความเคารพตนเอง ยอมรับตนเองและยอมรับผู้อื่น ปฏิบัติต่อกันด้วยความเสมอภาค มีเท่าเทียมกัน เคารพในสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ เคารพและยอมรับในความแตกต่างอันหลากหลายทั้งทางความคิด ความเชื่อและวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งมีความแตกต่างทางกายภาพ สามารถจัดการความขัดแย้ง ที่เกิดขึ้นมีส่วนร่วมในวิถีแห่งประชาธิปไตย มีการแสวงหาทางออกแบบสันติ (สันติสุข) ให้สังคม การสร้างความเป็นพลเมืองให้เยาวชนของประเทศนั้นเป็นสิ่งที่สำคัญและมีความสำคัญอย่างยิ่งที่รัฐและสังคมไม่สามารถละเลยหรือเพิกเฉยได้ ไม่ว่าจะระบอบการปกครองจะมีความเหมือนหรือแตกต่างกัน รัฐต้องพยายามอบรมกล่อมเกลายาวชนและประชาชนในชาติให้เห็นพ้องหรือยอมรับในความหลากหลายนี้ ตามคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองของสังคมนั้น ๆ ที่ประชาชนในสังคมต้องยอมรับลักษณะความเป็นพลเมืองของสัญญาประชาคมร่วมกัน (วัชรินทร์ ชาญศิลป์, 2561) และตามที่บัญญัติเอาไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ว่าด้วยเรื่อง รัฐพึงเสริมสร้างความเข้มแข็งของครอบครัวอันเป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่สำคัญของสังคม หรือส่งเสริมและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ดีมีคุณภาพและความสามารถสูงขึ้น สามารถส่งเสริมกล่อมเกลายาวชนให้เยาวชนมีความเป็นพลเมืองได้ตามที่พึงประสงค์ตามที่สังคมปรารถนาไว้ (รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560)

ในรายงานสมัชชาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ประจำปี 2566 (สภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทย, 2566) พบว่า เด็กและเยาวชนในจังหวัดพะเยาประสบปัญหาหลายประการที่ต้องแก้ไขอย่างเร่งด่วน ดังนี้ 1) การมีวัยรุ่นและยาเสพติด: เด็กและเยาวชนบางส่วนมีปัญหามั่วสุมตามแหล่งสาธารณะ บ้านเช่า และสถานบันเทิง รวมถึงการเข้ายาเสพติด ซึ่งเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและพฤติกรรม 2) การตั้งครุฑไม่พึงประสงค์: ปัญหามั่วสุมในวัยรุ่นยังคงเป็นปัญหาที่พบได้บ่อย ซึ่งส่งผลต่อการศึกษาและอนาคตของเยาวชน 3) การขายบริการทางเพศ: มีรายงานการขายบริการทางเพศในกลุ่มเยาวชน ซึ่งส่งผลต่อการแพร่เชื้อเอชไอวีและปัญหาสุขภาพอื่น ๆ 4) การดื่มสุรา: การดื่มสุราในกลุ่มเด็กและเยาวชนเป็นปัญหาที่พบได้บ่อย โดยมีการดื่มครั้งแรกตั้งแต่อายุ 13 ปี ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพและพฤติกรรม และ 5) การหลุดออกจากระบบการศึกษา: มีเด็กและเยาวชนที่หลุดออกจากระบบการศึกษาเนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจและสังคม ซึ่งทำให้พวกเขาขาดโอกาสในการพัฒนาตนเอง ทั้งนี้ จังหวัดพะเยาได้ดำเนินมาตรการต่าง ๆ เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหาเหล่านี้ เช่น การจัดทำมาตรการป้องกันปัญหาเด็กและเยาวชน การส่งเสริมการศึกษา และการดูแลสุขภาพ เป็นต้น

จากประเด็นดังกล่าวนี้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ซึ่งในครั้งอดีตเป็นพื้นที่เวียงเก่าของอำเภอเชียงคำ ซึ่งมีความหลากหลายในความเป็นชาติพันธุ์ เช่น คนเมือง ไทใหญ่ ไทลื้อ ม้ง เมี่ยน ทั้งยังมีการนับถือศาสนาที่มากกว่าหนึ่งศาสนา ทั้งพุทธ คริสต์ และความเชื่อเรื่องผี (เทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา, 2563) ความแตกต่างทางด้านภาษา ความเชื่อ วัฒนธรรม จึงทำให้ผู้คนทุกช่วงวัย รวมทั้งเด็กเยาวชนมีความหลากหลายและมีความแตกต่างกัน ด้วยเชื้อชาติ ศาสนา ความเชื่อ วัฒนธรรมและภาษา วิถีชีวิตความเป็นอยู่ด้วย อีกทั้งผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรมและเทคโนโลยี การพัฒนาและความเจริญเติบโตทางวัตถุซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อเด็กเยาวชนมีความเสี่ยงและก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ส่งผลให้การพัฒนาเยาวชนควรได้รับการกระตุ้นให้มีความเคารพตนเอง ยอมรับตนเองและยอมรับผู้อื่น ปฏิบัติต่อกันด้วยความเสมอภาค เคารพในสิทธิ เสรีภาพ และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และยอมรับในความแตกต่างอันหลากหลาย ทั้งทางความคิด ความเชื่อและวิถีชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณี รวมทั้งความแตกต่างทางกายภาพ เพื่อหาจุดกลางที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ใช้ความอดทนอดกลั้นและยึดหลักการสันติวิธี เป็นแนวทางในการปฏิบัติ

ดังนั้น การปลูกฝังคุณธรรม เป็นเครื่องป้องกันการใช้ความรุนแรงและเสริมสร้างให้เยาวชนเกิดพฤติกรรมที่ดีงาม มีปรากฏอยู่ในหลักโอวาทปาฏิโมกข์ กล่าวคือ การสอนให้ละชั่วหรือความประพฤติที่ไม่ดี ไม่เบียดเบียนทำร้ายผู้อื่น และการทำจิตของตนให้บริสุทธิ์ คือ การส่งเสริมให้ฝึกรักษาใจให้สงบมีสันติภายใน ซึ่งมีหลักสัปปุริสธรรม 7 ช่วยในการปลูกฝังให้เยาวชนรู้จักคิดอย่างมีเหตุผล รู้ว่าสิ่งไหนควรทำไม่ควรทำ สร้างการเคารพตนเองและยอมรับความแตกต่างที่หลากหลายของชุมชน การปลูกฝังการสื่อสารอย่างสันติ ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ผ่านกลไกที่มี

อยู่ในชุมชน เช่น ผู้นำทางศาสนา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และครอบครัวเยาวชน เพื่อให้เกิดการนำหลักสัปปุริสธรรมมาประยุกต์ใช้ในสถานการณ์จริงได้อย่างเป็นรูปธรรม

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาของเยาวชนในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
2. เพื่อศึกษารูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อสันติสุขในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา
3. เพื่อนำเสนอแนวทางการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อสันติสุขในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ประยุกต์ใช้ตามหลักสัปปุริสธรรม 7

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ประกอบด้วยวิธีดำเนินการวิจัยดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 รูปแบบการศึกษาวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้ศึกษาประเด็นที่เกี่ยวข้องกับความเป็นมา ความหมาย ความสำคัญ เกี่ยวกับเยาวชน การพัฒนาเยาวชน รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาเยาวชน หลักสันติสุข หลักสัปปุริสธรรม 7 และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 2 การศึกษาในภาคสนาม ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ การสัมภาษณ์ทั้งแบบตัวต่อตัว การเก็บข้อมูลใช้วิธีการจดบันทึกแล้วนำข้อมูลที่ได้มาสังเคราะห์หาประเด็นปัญหาและความเชื่อมโยง

ขั้นตอนที่ 3 ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในพื้นที่ จำนวน 25 รูปหรือคน ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน แกนนำเยาวชน บุคลากรหน่วยงานภาครัฐและนักวิชาการ โดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง

ขั้นตอนที่ 4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างซึ่งเป็นการตั้งคำถามแบบปลายเปิดเพื่อสัมภาษณ์แบบเจาะลึกโดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับสถานการณ์ปัญหาของเยาวชนตำบลเวียง แนวทางการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อสันติสุข และการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในนำเสนอแนวทางการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุข

ขั้นตอนที่ 5 การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) ศึกษาข้อมูลจากหนังสือ บทความ รายงานวิจัย เอกสารทางวิชาการ และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดเยาวชน การพัฒนาเยาวชน รูปแบบกิจกรรมสำหรับพัฒนาเยาวชน พลเมือง ความเป็นพลเมืองและสันติสุข

- 2) การลงพื้นที่และสังเกตการณ์ เพื่อให้ทราบถึงสถานการณ์ปัญหาของเยาวชนในตำบลเวียง อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา

3) การสัมภาษณ์ ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ พระสงฆ์ ผู้นำชุมชน แกนนำเยาวชน หน่วยงานภาครัฐและนักวิชาการ

ขั้นตอนที่ 6 การวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้วิเคราะห์เชิงอุปนัยจากข้อมูลสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ โดยแยกประเด็นเพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาของเยาวชน รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม รวมทั้งการประยุกต์ใช้หลักสัปปริสธรรม 7 ในการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา

ขั้นตอนที่ 7 สรุปผลการศึกษาวิจัย และการนำเสนอผลการศึกษาวิจัย เป็นการสรุปผลการวิจัยแยกตามวัตถุประสงค์ และนำเสนอกระบวนการอันเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยและองค์ความรู้ใหม่ โดยนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนา และแผนภาพ

ผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัย เรื่อง การพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยสรุปผลตามวัตถุประสงค์ ดังนี้

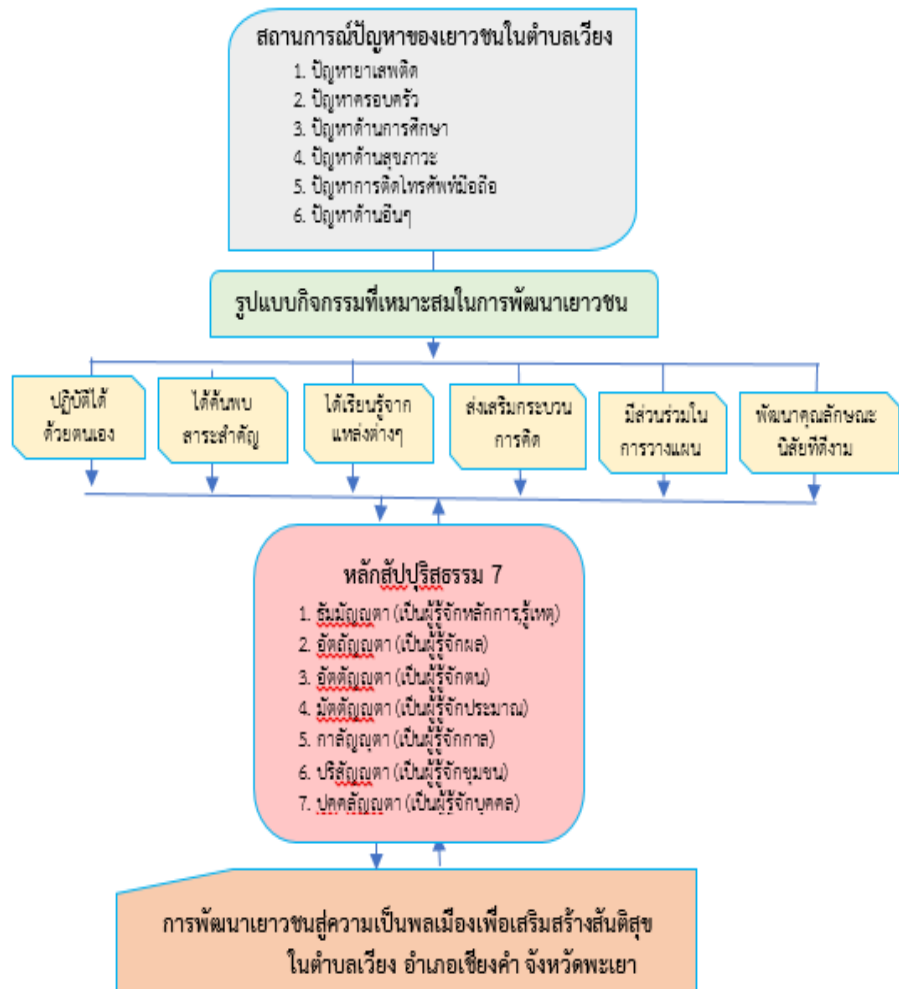
วัตถุประสงค์ที่ 1 สถานการณ์ปัญหาของเยาวชนในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า สถานการณ์ปัญหาของเยาวชน คือ 1) ปัญหาด้านยาเสพติด เยาวชนบางส่วนจะสูบบุหรี่โดยเฉพาบุหรี่ไฟฟ้า ดื่มสุราและเสพยาบ้า การแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนตำบลเวียง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญแสดงความคิดเห็นว่าควรเริ่มที่ครอบครัว ชุมชน แล้วจึงเป็นหน่วยงานภาครัฐที่ต้องเข้ามามีบทบาทในการกำกับดูแล 2) ปัญหาด้านครอบครัว ได้แก่ ครอบครัวหย่าร้าง มีการใช้ความรุนแรงครอบครัวยากจน ครอบครัวไม่ได้ดูแลเอาใจใส่ ตามไม่ทันพฤติกรรมเยาวชน ทำให้เกิดปัญหาที่ตามมาหลายปัญหา เนื่องมาจากครอบครัวเป็นสถาบันทางสังคมที่ใกล้ชิดและพัฒนามนุษย์ทุกช่วงการดำเนินชีวิตจึงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง 3) ปัญหาด้านสุขภาวะ ได้แก่ เรื่องสุขภาวะทางจิต ภาวะซึมเศร้า การพักผ่อนไม่เพียงพออันเนื่องมาจากการติดเกม ความเครียดและพฤติกรรมทางเพศ การใช้ความรุนแรง มั่วสุมและการบาดเจ็บจากอุบัติเหตุ 4) ปัญหาด้านการศึกษา ได้แก่ ขาดปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน ขาดบุคลากรทางการศึกษาเฉพาะทาง ความเหลื่อมล้ำทางการศึกษาจากฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจของครอบครัวทำให้เกิดปัญหาความไม่เท่าเทียมกันทางการศึกษา 5) ปัญหาการติดโทรศัพท์มือถือ ผู้ปกครองต้องปรับพฤติกรรมเยาวชน ควรพูดคุยเพื่อหาข้อตกลงร่วมกัน ให้ความเอาใจใส่ทั้งการใช้โทรศัพท์มือถือ การเล่นเกมส์ การสื่อสารออนไลน์ที่มากเกินไปทำให้เยาวชนไม่สนใจการเรียน มีพฤติกรรมก้าวร้าว 6) ปัญหาอื่น ๆ ของเยาวชน ได้แก่ ความคึกคะนองอยากลองสิ่งใหม่ ๆ มั่วสุมตอนกลางคืน ทะเลาะวิวาท และการกลั่นแกล้งที่แสดงออกด้วยคำพูด หรือ พฤติกรรมที่ก้าวร้าวต่อผู้อื่น

วัตถุประสงค์ที่ 2 รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา พบว่า 1) กิจกรรมด้านการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม ได้แก่ การเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ การอบรมให้ความรู้ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับวิถีชีวิตและสถานการณ์ปัญหาของเยาวชน เช่น การให้

ความรู้เรื่องยาเสพติด การให้ความรู้เรื่องปัญหาฝุ่นควัน การอบรมด้านวินัยจราจร ปัญหาสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ป่าชุมชน การบวชป่า การสร้างฝายชะลอน้ำ การปลูกป่า การรณรงค์งดการเผาขยะ และเผาป่า 2) กิจกรรมด้านการส่งเสริมกระบวนการคิดและการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง ได้แก่ การจัดตั้งสภาเด็กและเยาวชนตำบลเวียง การสร้างเครือข่ายผู้นำเยาวชน กิจกรรมอาสาพัฒนาชุมชน งานกีฬาของโรงเรียน งานกีฬาของชุมชน ทำให้เยาวชนได้เกิดการวางแผนการทำงาน การทำงานเป็นทีม และความสามัคคีในชุมชน และ 3) กิจกรรมด้านการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่ดี โดยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนผ่านการทำกิจกรรมด้านศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น กิจกรรมค่ายพุทธบุตร ค่ายคุณธรรม กิจกรรมสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นกิจกรรมในงานประเพณีพื้นบ้าน หรือประเพณีท้องถิ่นล้านนา ซึ่งหลักคิดที่แทรกในกิจกรรมจะช่วยหล่อหลอมและพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อสันติสุขได้

วัตถุประสงค์ที่ 3 การประยุกต์หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อสันติสุขในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา โดยการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันของเยาวชน พบว่า 1) ด้านเป็นผู้รู้จักเหตุ เยาวชนต้องเป็นผู้ที่รู้จักหน้าที่ของตนเอง ปฏิบัติตนได้ถูกต้องมีคุณธรรมยึดมั่นตามหลักคำสอนของศาสนา รับผิดชอบตนเองดำรงชีวิตตามกฎระเบียบชุมชน จากกิจกรรมที่เยาวชนได้เข้ามามีส่วนร่วม 2) ด้านเป็นผู้รู้จักผลที่ตามมาของการกระทำนั้น ๆ เยาวชนต้องมีความเป็นผู้รู้จักหลักความจริงของโลกและธรรมชาติ รู้สถานการณ์ความเป็นไปในสิ่งที่ตนต้องปฏิบัติ โดยมีความเข้าใจวัตถุประสงค์ของกิจที่ตนทำ รู้ว่าสิ่งที่ตนทำอยู่แบบนั้นดีหรือไม่ดีอย่างไร 3) ด้านเป็นผู้รู้จักตน พบว่าเยาวชนมีความปฏิบัติตนรู้จักหน้าที่ ใส่ใจการศึกษา รู้ว่าสิ่งไหนควรทำสิ่งไหนไม่ควรทำ มีการรวมกลุ่มเพื่อเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน 4) ด้านเป็นผู้รู้จักประมาณ พบว่าเยาวชนตำบลเวียงรู้จักประมาณตามความสามารถของตนเอง รู้จักรับผิดชอบงานเพื่อเพื่อแผ่บุคคลอื่น รู้จักความต้องการที่พอดี รู้จักประมาณในการใช้จ่าย 5) ด้านเป็นผู้รู้จักกาล เยาวชนในตำบลเวียงเป็นผู้รู้จักบริหารเวลาในการดำเนินชีวิตประจำวัน และให้ความสำคัญกับเวลา ประพฤติปฏิบัติตนให้เป็นคนตรงต่อเวลา รู้ลำดับก่อนหลัง ช่วงจังหวะที่เหมาะสมที่ควรเวลาไหนจะทำอะไรอย่างไรจึงจะเหมาะสม 6) ด้านเป็นผู้รู้จักชุมชน เยาวชนตำบลเวียงส่วนมากเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชนทำให้รู้จักชุมชนของตนเองได้เป็นอย่างดี ทั้งด้านสังคม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี รู้ข้อปฏิบัติต่าง ๆ ตามจารีตดั้งเดิมของชุมชน มีส่วนร่วมกับกิจกรรมที่ชุมชนจัดขึ้น มีการรวมกลุ่มสร้างเครือข่ายแลกเปลี่ยนเรียนรู้พัฒนาตนเองและครอบครัวส่งผลให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 7) ด้านเป็นผู้รู้จักบุคคล เยาวชนรู้จักวิเคราะห์คน ฝึกแยกแยะว่าบุคคลไหนควรคบด้วยหรือไม่ รู้จักความแตกต่างระหว่างบุคคลเพื่อจะได้ปฏิบัติต่อผู้นั้นได้อย่างถูก รู้จักเลือกคบคนได้อย่างเหมาะสม มีความอ่อนน้อมถ่อมตน และวางตนได้อย่างเหมาะสมถูกที่ถูกคน ทั้งผู้อายุมากกว่า หรืออายุเท่ากันและอายุน้อยกว่า

การศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ผลการศึกษาได้แสดงในภาพที่ 1

ภาพ 1 แสดงผลการวิจัย

อภิปรายผลการวิจัย

1. สถานการณ์ปัญหาของเยาวชนในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จะคล้ายคลึงกับหลายพื้นที่ในจังหวัดอื่น ๆ ที่เยาวชนกำลังเผชิญกับความเครียดมากหมายอันเกิดจากสภาวะทางสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่รายล้อมอยู่รอบตัวเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน ได้แก่ 1) ปัญหาด้านยาเสพติด 2) ปัญหาด้านครอบครัว 3) ปัญหาด้านสุขภาพ 4) ปัญหาด้านการศึกษา 5) ปัญหาการติดโทรศัพท์มือถือ และ 6) ปัญหาอื่น ๆ ได้แก่ ทะเลาะเบาะแว้ง มั่วสุมตอนกลางคืน การล้อเลียน การกลั่นแกล้งที่แสดงออกด้วยคำพูด หรือ พฤติกรรมที่ก้าวร้าวต่อผู้อื่น จากการศึกษาพบว่า สถานการณ์ในปัจจุบันปัญหาที่ส่งผลและมีความเสี่ยงสูงต่อเยาวชนสืบเนื่องมาจากปัญหาครอบครัวที่ไม่ได้ดูแลเอาใจใส่ ตามไม่ทันพฤติกรรมเยาวชน ทำให้เกิดปัญหาที่ตามมาอีกหลายปัญหา สอดคล้องกับ พระเจริญ วฑฒโน (มันจะนา) (2562) ศึกษาแนวทางการพัฒนาพฤติกรรม

เยาวชนต้นแบบการตื่นรู้เชิงพุทธบูรณาการ พบว่า เยาวชนเป็นผู้มีความสำคัญต่อประเทศชาติเพราะจะเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาประเทศในอนาคต แต่เยาวชนในปัจจุบันกลับกลายเป็นกลุ่มที่เป็นปัญหามากเยาวชนที่ไม่สามารถปรับตัวได้ จะกลายเป็นปัญหาในสังคม เช่น ครอบครัวยุติเพื่อนสถาบันในสังคม มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของเยาวชนเป็นอย่างมาก หลักธรรมในพระพุทธศาสนามีหลักการว่ามนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะพัฒนาตนได้ แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนต้นแบบการตื่นรู้เชิงพุทธบูรณาการ ภาคทฤษฎีได้บูรณาการ หลักธรรมที่ได้กล่าวถึงมาแล้วนั้นกับแนวคิดและหลักการทางจิตวิทยา สำหรับภาคปฏิบัติได้บูรณาการหลักธรรมจากพระพุทธศาสนา

2. รูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมในการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุขในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ไม่ได้กำหนดชัดเจนว่ากิจกรรมไหนต้องทำอะไร การจัดกิจกรรมเป็นไปตามสถานการณ์ทางชุมชนและสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้น ๆ ซึ่งกิจกรรมดังกล่าวเป็นการเพิ่มโอกาสและแนวทางในการสร้างความเป็นพลเมืองเพื่อสันติสุขในประเทศชาติได้ โดยเริ่มต้นจากการรักและความภาคภูมิใจ ทั้งต่อตนเองครอบครัวชุมชนท้องถิ่นและสังคม เพื่อเป็นทิศทางในการพัฒนาทั้งต่อตนเอง ชุมชนและประเทศชาติ ได้แก่ 1) กิจกรรมด้านเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของเยาวชน เป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมร่วมกับคนในชุมชน หน่วยงานภาครัฐ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อให้เกิดปฏิบัติด้วยตนเอง 2) กิจกรรมด้านการส่งเสริมกระบวนการคิดและการเรียนรู้สู่ความเป็นพลเมือง เพื่อให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการกำหนดเป้าหมายวางแผนงาน ลงมือปฏิบัติ และเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย 3) กิจกรรมด้านการพัฒนาคุณลักษณะนิสัยที่ดี โดยปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเยาวชนผ่านการทำกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนาและภูมิปัญญาท้องถิ่น สอดคล้องกับ สมบัติ โยธาทิพย์ และคณะ (2555) ศึกษาแบบและวิธีการพัฒนาเยาวชนเพื่อความมั่นคงของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ควรส่งเสริมกิจกรรมเยาวชนทุกระดับ มีศูนย์เยาวชนประจำจังหวัด ชัดเจน ด้านวิธีการ ให้เยาวชนมีโอกาสแสดงความคิดเห็น ใช้หลักศาสนาควบคู่กับการจัดกิจกรรม ด้านการจัดตั้งและพัฒนากลุ่มองค์กรให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ส่งเสริมศักยภาพเยาวชน และอีกทั้งยังสอดคล้องกับ วิมล หลักรัตน์ (2562) ศึกษาแบบการจัดกิจกรรมสำหรับการพัฒนาเยาวชนในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อรองรับการพัฒนาประเทศไทยได้โมเดล “Thailand 4.0” คือการจัดกิจกรรมด้านบำเพ็ญประโยชน์ การจัดกิจกรรมด้านศิลปวัฒนธรรม การจัดกิจกรรมกีฬา การจัดกิจกรรมวิชาการและการจัดกิจกรรมด้านนันทนาการ การส่งเสริมกิจกรรม เพื่อรองรับการพัฒนาประเทศ

3. แนวทางการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อสันติสุข โดยการประยุกต์หลักสัปปุริสธรรม 7 พบว่า มีการนำหลักธรรมที่เกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพุทธศาสตร์เป็นองค์ประกอบและบูรณาการหลักธรรมให้เข้ากับการพัฒนาเยาวชนในยุคปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนในชุมชนตำบลเวียงได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพ โดยใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 เพื่อให้สามารถดำเนินชีวิตอยู่ร่วมกันได้ อันนำไปสู่สังคมที่มีความหวัง (Hope) สังคมที่เปี่ยมสุข (Happiness) สังคมที่มีความสามัคคีและปรองดอง (Harmony) สอดคล้องกับ พิเชิต อวิรุทธพาณิชย์ (2560) ศึกษาการบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักสัปปุริสธรรม 7 พบว่า คุณธรรม

ที่สำคัญ สำหรับสัปบุรุษหรือคนดี และเป็นคุณธรรมสำคัญของผู้นำที่สมบูรณ์แบบด้วยคุณธรรม ทั้ง 7 ประการย่อมนำบุคคลนั้นไปสู่ความมีคุณค่าอย่างแท้จริง เรียกได้ว่าเป็นคนสมบูรณ์แบบ อีกทั้งสอดคล้องกับ ดิลก บุญอิม ศึกษาวิเคราะห์หลักสัปบุรุษธรรมในพระไตรปิฎกสำหรับใช้เป็นฐานของการปรับตัว (ดิลก บุญอิม, 2561) พบว่า หลักสัปบุรุษธรรมเป็นจุดเริ่มต้นของการปรับตัวเพื่อให้เป็นคนที่มีบุรุษทั้งฐานะเศรษฐกิจ ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความอบอุ่นในครอบครัว ความเป็นผู้มีเกียรติในสังคม ความเป็นผู้มีสุขภาพจิตที่แจ่มใส

องค์ความรู้ใหม่

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง การพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุขใน ตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ผู้วิจัยสรุปองค์ความรู้ที่ได้ ดังภาพที่ 2

ภาพ 2 แสดงองค์ความรู้จากการวิจัย

จากสถานการณ์ปัญหาของเยาวชนในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จะคล้าย ๆ กับหลายพื้นที่ในจังหวัดอื่น ๆ ที่เยาวชนกำลังเผชิญกับความเสี่ยงมาก อันเกิดจากสภาวะทางสังคม สิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมที่รายล้อมอยู่รอบตัวเด็กและเยาวชนในปัจจุบัน จนบางปัญหากลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตร่วมสมัยของเยาวชนที่เติบโตกลายเป็นผู้ใหญ่ขึ้นในทุก ๆ วัน ซึ่งชุมชนพบและร่วมกันป้องกันแก้ไขไปตามสภาพปัญหานั้น ๆ โดยร่วมกันทุกภาคส่วนทั้งผู้นำชุมชน ฝ่ายปกครอง ชาวบ้านครอบครัวและตัวเยาวชนเอง ต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา

เยาวชน ซึ่งถือเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ที่จะเป็นกำลังในการพัฒนาชุมชน สังคมและประเทศชาติในอนาคต

การประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อสันติสุขในตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา จะนำหลักธรรมเกี่ยวกับการพัฒนาเชิงพุทธศาสตร์เข้าเป็นองค์ประกอบหรือบูรณาการหลักธรรมให้เข้ากับการพัฒนาเยาวชนในยุคปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชนในชุมชนได้อย่างยั่งยืนและมีประสิทธิภาพตามการประยุกต์ใช้หลักสัปปุริสธรรม 7 ที่กล่าวไปแล้วข้างต้น สามารถอธิบายความสัมพันธ์เชื่อมโยงของการพัฒนาเกี่ยวข้องกับคนและสภาพแวดล้อม โดยคำนึงถึงหลักของคุณธรรมและจริยธรรมในสังคมมนุษย์หรือปัจจัยแห่งสังคมในลักษณะอาศัยซึ่งกันและกัน ด้วยการพิจารณาจากเหตุและผล รู้จักโลกรู้จักธรรมชาติ

สรุปและข้อเสนอแนะ

การพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุขตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา ผ่านสถานการณ์ปัญหาที่ส่งผลต่อเยาวชนในตำบลเวียง โดยวิเคราะห์ตามรูปแบบกิจกรรมที่จัดขึ้นอย่างเหมาะสมเพื่อให้เยาวชนได้มีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ แยกแยะ และลงมือปฏิบัติเพื่อหาเหตุและผลที่จะเกิดขึ้นตามมาจากเหตุ มีการวางแผนจากการกำหนดแผนการเอาไว้ โดยประยุกต์หลักสัปปุริสธรรม 7 ในการส่งเสริมการพัฒนาเยาวชนสู่ความเป็นพลเมืองเพื่อเสริมสร้างสันติสุข จากการศึกษาข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

เทศบาลตำบลเวียง โดยการมีส่วนร่วมกับคณะสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน ชาวบ้านในชุมชนและครอบครัวของเยาวชน ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กเยาวชนในตำบล ดังนี้

1.1 การประชุมจัดทำแผนแม่บทการพัฒนาเยาวชน รวมทั้งจัดทำโครงการและกิจกรรมให้ทันต่อสถานการณ์ในปัจจุบัน และเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้เสียได้ทุกภาคส่วนและเยาวชนในตำบลมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น เพื่อนำมาสู่การทำประชาพิจารณ์ต่อแผนอย่างเป็นระบบ

1.2 การส่งเสริมให้เกิดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงสร้างสรรค์โดยการมีส่วนร่วมของเยาวชนในการออกแบบกิจกรรมร่วมกับครอบครัว และคนในชุมชน เพื่อให้เยาวชนสามารถพัฒนาตนเองพัฒนาชุมชน และพึ่งพาตนเองได้อย่างมีความสุข และมีคุณภาพ

2. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

เทศบาลตำบลเวียง โดยการมีส่วนร่วมกับคณะสงฆ์ ผู้นำทางศาสนา หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำชุมชน ชาวบ้านในชุมชนและครอบครัวของเยาวชน ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาเด็กเยาวชนในตำบล ดังนี้

2.1 ในระดับครอบครัว ควรจัดให้มีกิจกรรมด้านบูรณาการหลักธรรมกับการพัฒนาเยาวชน อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง โดยเป็นการทำกิจกรรมของเด็กเยาวชนร่วมกับคนในครอบครัว

เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ การรับฟังซึ่งกันและกัน นำไปสู่การแก้ไขปัญหา การหาทางออก ร่วมกัน เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันให้กับเด็กเยาวชน เพื่อให้เติบโตขึ้นมาเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพของ ชุมชนและสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ในระดับชุมชนควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรม สำหรับเด็กและเยาวชนในตำบล โดยให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการคิดรูปแบบกิจกรรม ออกแบบ กระบวนการ และการดำเนินงาน เพื่อฝึกให้เด็กเยาวชนได้ฝึกวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคม พัฒนาศักยภาพในการแก้ไขปัญหา การมีจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และนำไปสู่การเป็นพลเมืองเพื่อ เสริมสร้างสันติสุขในชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ. (2561). *แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน แห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2560-2564*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เจ.เอส.การพิมพ์.
- ดิลก บุญอ้อม. (2561). *การศึกษาวิเคราะห์หลักสัปปุริสธรรมในพระไตรปิฎกสำหรับใช้เป็น ฐานของการปรับตัว*. (สารนิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- เทศบาลตำบลเวียง อำเภอเชียงคำ จังหวัดพะเยา. (2563). *แผนพัฒนาเทศบาลตำบลเวียง ปี พ.ศ. 2563*. ม.ป.ท. (อัดสำเนา).
- พระเจริญ วฑฒโน (มันจะนา). (2562). แนวทางการพัฒนาพฤติกรรมเยาวชนต้นแบบการตื่นรู้เชิง พุทธบูรณาการ. *วารสารมหาจุฬาริชาการ*, 6(2), 309-320.
- พิชิต อวิรุทธาณิษฐ์. (2560). *การบริหารทรัพยากรมนุษย์ตามหลักสัปปุริสธรรม 7*. (สารนิพนธ์ พุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระนครศรีอยุธยา.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134. มาตรา 50 (ตอน 40 ก).
- วัชรินทร์ ชาญศิลป์. (2561). ความเป็นพลเมืองของเยาวชนไทย. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 5(1), 187-209.
- วิมล หลักรัตน์. (2562). รูปแบบการจัดกิจกรรมสำหรับการพัฒนาเยาวชนในจังหวัดศรีสะเกษ เพื่อรองรับการพัฒนาประเทศภายใต้โมเดล Thailand 4.0. *วารสารการจัดการและการ พัฒนามหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี*, 6(1), 153-172.
- สภาเด็กและเยาวชนแห่งประเทศไทย. (2566). *รายงานสมัชชาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ ประจำปี 2566*. ม.ป.ท.: กรมกิจการเด็กและเยาวชน กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของ มนุษย์ และองค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย.
- สมบัติ โยธาทิพย์ และคณะ. (2555). *รูปแบบและวิธีการพัฒนาเยาวชนเพื่อความมั่นคง ของสามจังหวัดชายแดนภาคใต้*. (รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์). ยะลา: คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา.